

Matjaž Pikalo: Luža. Ilustr. Marjan Manček. Ljubljana: Prešernova družba, 2001 (Koledarska zbirka)

Matjaž Pikalo je zadnje mesece v medijih in slovenskem (kulturnem) prostoru najbolj znan kot obtoženec nesmiselne sodbe v hrupni »policijski« aferi, ki se je sprožila z romanom *Modri e* (1998). Tako je avtor zagotovo pridobil nekaj dodatne publicitete, res pa je tudi to, da se je s tem njegovo pisanje postavilo v ozadje.

Pikalo se je s svojim delovanjem uveljavil pred dobrim desetletjem in je bil že od začetka prepoznaven kot kontroverzna, zafrkantska figura. Bolj kot v literarnem, se to opazi v njegovem glasbenem ustvarjanju. Takšen se je predstavil že na prvih slovenskih predsedniških volitvah, ko je kot predsedniški kandidat izdal tedaj še vinilsko ploščo z naslovom *Dr. Voice for President*. Pikalo se je v predsedniški boj pognal tako, da se je na plošči vzporejal s predsedniškimi legendami in se v najrazličnejših glasbenih variantah poigral s takrat zelo živimi, značilnimi besedami Slobodana Miloševića. Ko govorimo o glasbi, nikakor ne gre mimo njegove literarno-glasbene skupine Autodafé in vsaj zgoščenke *Cinéma Voltaire. Les chansons populaires*. Čeprav je projekt dovolj zanimiv že sam po sebi in posebej zaradi nekaterih sodelavcev, kot so Dane Zajc, Tomaž Šalamun, Rade Šerbedžija in Dušan Jovanović, je še bolj izzivalen zaradi svojega ozadja. Pod podobnim naslovom, Cabaret Voltaire, je med prvo svetovno vojno namreč delovala skupina dadaistov pod vodstvom Tristana Tzare. Delovali so brez posebnega scenarija ali celo manifesta, svoje nastope so prilagajali trenutnemu vzdušju in nastopali kot igralci, recitatorji, pevci, akrobati in

cirkusanti obenem. Zgled bi bil možen, saj se Pikalovi nastopi močno približujejo kolažu kabarejskega, gledališkega, nepredvidljivega. Na zgoščenki se kot refren tudi ponavlja ciganski napev iz nagrajenega filma *Ko to tamo peva*, v režiji Slobodana Šijana, katerega zgodba se odvije na predvečer začetka druge svetovne vojne v Jugoslaviji. Seveda pa so lahko našete vzporednice med Cabaret Voltaire in Cinéma Voltaire tudi naključne.

V literaturi se je Matjaž Pikalo bralcem najprej predstavil kot pesnik in pisatelj za odraslo občinstvo. Poleg že omenjenega *Modrega e* je objavil pesniško zbirko *Bile* (1997), *Evropa 2000* (2001), *Drevored ljubezni in vojne* (2001), če naštejemo le najvidnejša dela. V njegovo bibliografijo lahko prištejemo še nekaj pesniških zbirk (*V avtobusu, Dobre vode, Pes in plesalka*), scenarij (*Plavi e*) in dramo (*Prešeren duo milia*), v *Večeru* pa od letošnjega poletja izhaja njegov najnovejši roman (*Slovenska nogometna pravljica. Koreja 2002*).

Leta 2001 je Pikalo začel ustvarjati tudi kot mladinski pisatelj, saj je tega leta izdal dve deli: *Prisluhni školjki in Luža*.

Prvo delo je nastalo v sodelovanju z Ano Šalamun. Ob krasnih in svežih ilustracijah, ki jih je avtorica izdelala kot diplomsko delo na Likovni akademiji v Ljubljani, se zdi Pikalova pesem nekoliko v ozadju. Čeprav morda prehitro napisana in premalo izpiljena, skriva ljubko zgodbico z veliko domišljije in hudomušnosti.

Lana je punčka, ki je zjutraj strašansko zaspana, zato zaspri kar na stranišču. Na školjki začne sanjati o čudni, a čudoviti zabavi na morskem dnu. Pesem je

polna besednih in miselnih igrice, zato se »hobotnica baše s hrano kot prava bohobotnica« rak pa »kadi in govori: 'Od tega se še človeka dobi.' « Med fintami je ključna tista, ki se skriva v naslovu in se razkrije na prvi strani. Ko Lana na stranišču sanja in tone v podvodni svet se vprašamo, kateri školjki naj pravzaprav prisluhnemo – morski ali straniščni? Kratki, a bogati pesmici sledi še poetičen konec. Ko je zabava na vrhuncu, se od nekod vzame ubijalec rib. Tedaj pa »Lana zadrhti, v morsko dekllico se spremeni in lovca v svojo mrežo ulovi.« Tukaj se znova skriva zanka: ali ga ulovi v mrežo za lovljenje ali ga omreži kot pač ženska omreži moškega? Lepše je, če se odločimo za drugo različico, saj v nadaljevanju fant »popusti, poljubi dekllico, jo zavrti – takrat pa mama Lano prebudi.«

Luža je roman, ki najbolj izstopa znotraj Pikalovih del, po svoji svežini pa izstopa tudi med slovenskimi mladinskimi deli nasploh. *Luža* je v celoti napisan v prvi osebi. To samo po sebi niti ne bi bilo tako nenavadno, če ne bi šlo za šestletnega Rana, ki ga »vsi kličejo Luža, ker rad skače po lužah in še zato, ker se včasih čisto malo polula v hlače, ponoči, ko spi, in če se preveč smeji in je potem na tleh luža.« (str. 9) To omogoča celo vrsto simpatičnih jezikovnih lapsusov, značilnih za majhne otroke. Tako se v romanu pojavlja besedna zveza če veš: »Jaz nisem Luža, jaz sem Ran, če veš.« (str. 9) »Jaz se bom poročil z Lano, ko bom velik, če veš, čeprav se kregava.« (str. 91) »Jaz vem že imena za vse prste na rokah in nogah – palec, sesalec, kazalec, prstanec, mezinec, če veš.« (str. 94) Jezikovne lapsuse, ki so pravzaprav bolj tehnične narave, stopnjujejo Ranovi miselni spodrsaljaji. »Jaz ne vem, kaj to pomeni zajebavat. To pomeni, da si moker.« (str. 18) »Jaz sem ji pokazal sredinski prst. To pomeni, da si ta glavni.« (str. 32) »Meni je bilo dolgčas, ker ni bilo

Anamarije. Ona mora še hodit v šolo, ker še nima diplome. Diploma pomeni, da ti potem ni treba več hodit v šolo. Potem moraš hodit v službo.« (str. 78)

Miselni spodrsaljaji so osrednja mesta v romanu, ker ponujajo možnost za brezskrben nasmeh in resen razmislek obenem. Bralec skupaj z Lužo s hitrostjo in sposobnostjo šestletnika odstira pajčolan s sveta odraslih. Ta le počasi prodira v fantov svet in njegovo zavest, v popreproščeni obliki in ravno zaradi tega v izredno komičnih podobah. Posebna odlika romana je, da doživi Ran, tako kot vsak človek, lepe in grde izkušnje, pri čemer zadnje ne dobivajo velikih razsežnosti. Kakor povsod drugod, je Pikalo tudi tukaj zvest načinu šestletnega otroka, ki še vedno živi le za trenutek. »Bil je potres. Vse se je treslo zelo. Bil sem doma na stranišču. Jaz se znam že sam obrisat, samo sem pozabil, če veš. /.../ Stal sem na vseh štirih in klical mamo, da me obriše. Samo je ni bilo takoj, zato sem poklical še bolj na glas. /.../ Šel sem si umit roke. Potem sem šel pogledat, kje sta oči in mama. /.../ Bila sta v svoji sobi, samo sta bila na postelji. Postelja se je tresla, ker je bil potres.« (str. 67)

Takšna izkušnja je velikokrat dovolj za začetek otrokovih travm. Ran pa o njej sicer razmišlja in potrebuje neko obrazložitev, a se že kmalu tudi sam igra potres z lepo Lano. Ljubljenje mu torej ne povzroči večjih težav, kmalu nanj celo pozabi in sploh ni več pomembno. Luža je pod okriljem svoje družine zavarovan kot jedro v lupinici, skozi katero zunanji svet priteka po kapljicah.

Vendar fant odrašča in roman se konča s pripravami na šolo. Tudi slovo od brezskrbnega otroštva ni pretirano boleče, saj je Ran v tem trenutku bolj otročji in zato bolj smešen kot kdajkoli prej. »Jaz ne vem, kaj je to psihologinja. Vem samo, da je imela očala. Imela je debele oči. /.../ Mene je vprašala, kje stanujem in koliko je številka. Povedal sem ji, da

stanujem v veselju in da ne vem, koliko je številka. Mogoče je ena, mogoče je več.» (str. 102–103) A pravzaprav Ran le ni izrekel takšne otročarije. Zares smo vsi prebivalci veselja. Da pa izjava le dobi zaključek, poskrbi njegova mamica: »Ko sem prišel domov, sem povedal mami, kaj me je vprašala psihologinja. Rekla je, da se ji ne zdi važno, da vem, koliko je številka veselja, ampak da se imamo radi, če več.« (str. 103)

Ljubezen pa ni pomembna samo za Rana, ampak tudi za Pikala samega. V vsem njegovem ustvarjanju, še posebej v literarnem, se zdi, da je ljubezen bistvo in izvir ustvarjanja. Brez ljubezni ne bi bilo Pikalovih pisav. Zato ji najde posebno mesto. V njegovem celotnem delu se pojavlja ljubezen v vseh mogočih oblikah in različicah. Morda je še najbolj očitna v *Drevoredu ljubezni in vojne*, kar poudari na začetku natisnjena pesem, ki jo najdemo tudi v »popularnih pesmih«:

*Ljubezen,
Datumi se spreminjajo,
Kot se spreminjajo pisave.
Najina ljubezen ostaja ista,
Nespremenjena, kvečjemu globlja.
Trudim se,*

Da bi ohranil pisavo, ki bi se jo dalo brati.

Trudim se, da bi bila takšna tudi najina ljubezen.

*Ljubezen, ki bi se jo dalo brati
In pisati.*

Matjaž Pikalo je plodovit pisatelj, kar je opaziti še posebej v letu 2001, ko je izdal kar štiri dela, pri čemer je svoje ustvarjanje razširil tudi na področje mladinske književnosti. A posledica plodovitosti je tudi naglica, ki se kaže v pomanjkanju askeze in izpiljenosti. Če si pomagam s prisposodbo, je Pikalo kakor polje z rodovitno zemljo, na kateri uspevajo eksotične rastline, a nihče ne najde časa, da bi izruval plevel. Tako se lepota pridelkov zakrije.

Ravno v tej točki se *Luža* razlikuje od drugih del, saj je morda tudi zaradi skromnejšega obsega dovolj prečiščen in premišljen. Ob že omenjenih stilnih posebnostih in humorju, se Pikalo ponaša z izjemno tenkočutnostjo, s pomočjo katere se popolnoma vživi v doživljanje in čutenje šestletnega otroka. To je temelj, na katerem je zgrajen roman v vsej svoji večplastnosti in kar ga uvršča med prvovrstna dela slovenske mladinske književnosti.

Andreja Babšek